

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

ЗМІСТ

Тематичний напрям: Сучасні проблеми корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану

Аймедов К.В., Грицик О.Ю., Попова О.В. РОЗЛАДИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ	6
Ващишина О.А. ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
Начинова О.В., Козявіна К.С. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ	14
Тематичний напрям: Корекційно-розвивальні технології у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (логопедичні, психокорекційні, педагогічні практики)	
Арнаутова Л.В., Аветісян К. А. ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ІЗ ЗАЇКАННЯМ: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПЛАВНОСТІ	17
Арнаутова Л.В., Аніщенко А.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ВРОДЖЕНИМИ НЕЗРОЩЕННЯМИ ГУБИ І ПІДНЕБІННЯ	20
Арнаутова Л.В., Кашук Д.Д. ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ З АЛАЛІЄЮ	24
Арнаутова Л.В., Косюга О.А. ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ У ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	28
Арнаутова Л.В., Стоянова М. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З НИЗЬКОЮ АБО НЕДОСТАТНЬОЮ САМООЦІНКОЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ	32
Арнаутова Л.В., Фурман М.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ	36
Галущенко В.І., Уразова Л. Я. АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АЛАЛІЄЮ	38
Галущенко В. І., Ставенко П.А. ЗАСОБИ ТА НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.	41
Галущенко В.І., Ткаченко І.Г. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТІПМ.	45
Горбатюк О.Л., Ганич А.М. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СДУГ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	50
Горбатюк О.Л., Молявко К.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	54
Іщенко В.М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	57
Кабельнікова Н.В., Юрко О.О. МАРКЕРИ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ДИСПРАКСІЇ ПРИ ДИФЕРЕНЦІЙНІЙ ДІАГНОСТИЦІ	60
Константинов Д.С., Лялюшкіна В.В. ІНТЕГРАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЛОГОПЕДИЧНИХ ВПРАВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	66

й прийоми, вправляти мовленнєвий апарат, систематично відпрацьовувати лексичний матеріал, оскільки у процесі такої діяльності у дітей виникають стимули, що забезпечують засвоєння мовленнєвої системи. Таким чином, діти, які страждають на алалію, без спеціально організованої комплексної корекційної роботи можуть залишитися на недостатньому рівні розвитку мовлення.

Список використаних джерел:

- 1.Галущенко В.І.Аспекти побудови корекційно-стимулюючого середовища дітей раннього віку з порушеннями психо-мовленнєвої та рухової сфери *Science and Education a New Dimension.Pedagogy and Psychology*. 2021. Vol.IX (100), Issue 256. P. 11-15
- 2.Галущенко В.І., Павельєва О.В. Використання методу сенсомоторної інтеграції у запуску мовлення. The 6th International scientific and practical conference “Eurasian scientific discussions” (July 3-5, 2022) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 267 p. P.144-150.
- 3.Данілавічюте, Е.А. Інноваційна концепція визначення функціонально-мовленнєвих освітніх труднощів у осіб з особливими потребами. *Матеріали VII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології «Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей»* (Київ, 7-8 жовтня 2021 р.) С. 47-55.
- 4.Рибак І. Корекційно-логопедична робота з дітьми з моторною алалією І.Рибак, І.Дичківська. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти* :

Галущенко В. І., Ставенко П.А.

ЗАСОБИ ТА НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.

Постановка проблеми. Мовлення є основним засобом комунікації, пізнання навколишнього світу та самовираження особистості. Від рівня мовленнєвого розвитку залежить не лише формування інтелектуальних здібностей, а й соціальна адаптація дитини, її емоційна стабільність і навчальна успішність. Водночас у сучасних дітей спостерігається тенденція до зростання кількості мовленнєвих порушень, зокрема тяжких, що ускладнюють процес навчання та соціальної інтеграції [1, с. 7].

Тяжкі порушення мовлення (ТПМ) — це глибокі розлади різних компонентів мовленнєвої системи (фонетико-фонематичного, лексико-граматичного, просодичного), які виникають унаслідок органічних або функціональних порушень центральної нервової системи за умов збереженого інтелекту й слуху [2, с. 14]. Такі діти потребують цілеспрямованого, системного корекційного впливу, який охоплює мовленнєвий, психічний, когнітивний, емоційний та моторний розвиток.

В умовах модернізації освіти, впровадження інклюзивного навчання, необхідність надання логопедичної допомоги дітям із ТПМ стає одним із пріоритетних напрямків спеціальної педагогіки. Корекційно-розвиткова робота має здійснюватися комплексно, із залученням педагогів, психологів, дефектологів, медичних фахівців і, безумовно, батьків [3, с. 18]. Усе це потребує наукового узагальнення та систематизації засобів, принципів і напрямків корекційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання логопедичної допомоги дітям із тяжкими порушеннями мовлення розглядаються у працях таких українських дослідників, як В. Галущенко, К. Зеленська-Любченко, В. Кисліченко, Є. Соботович, В.Тарасун, М. Шеремет та ін.

М. Шеремет [1, с. 10–12] визначає, що ефективність подолання ТПМ забезпечується через взаємозв'язок розвитку мовленнєвої діяльності з пізнавальною, моторною та емоційною сферами дитини. Науковець наголошує, що мовлення виступає системоутворювальним фактором психічного розвитку, а тому корекційна робота має охоплювати всю діяльність дитини.

Є. Соботович [2, с. 22] обґрунтовує необхідність міждисциплінарного підходу до подолання ТПМ. Вона підкреслює важливість поєднання логопедичних, психологічних, нейропсихологічних та педагогічних методів, що спрямовані не лише на усунення мовленнєвих дефектів, а й на гармонізацію особистісного розвитку.

В. Тарасун у своїх працях описує структуру логопедичної допомоги, виділяє етапи, принципи і форми організації корекційного процесу, зокрема акцентує на важливості раннього втручання. [3, с. 45]

Фахівці-практики розробили системи методичних рекомендацій для роботи з дітьми з ТПМ дошкільного віку і визначають необхідність створення мовленнєвого середовища, де кожна дитина має можливість активно застосовувати мовлення в різних життєвих ситуаціях[1; 2; 4].

Л. Бондаренко пропонує використовувати інноваційні технології — мультимедійні логопедичні програми, інтерактивні ігри, електронні картотеки вправ — для підвищення ефективності корекційної роботи. [5, с. 61–63]

Отже, узагальнюючи наукові підходи визначають, що сучасна логопедична наука спрямована на інтеграцію традиційних і новітніх методів корекційно-розвиткової роботи, активну участь родини, формування у дитини не лише мовленнєвих, а й комунікативних компетентностей.

Мета статті. Метою статті є аналіз і систематизація сучасних засобів і напрямків корекційно-розвиткової роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення, визначення педагогічних умов, що забезпечують ефективність логопедичної допомоги.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим напрямком розуміння суті порушених складаючих у дієй з тяжкими порушеннями мовлення є аналіз основних принципів організації корекційної роботи, а саме:

- *Системність і послідовність.* Корекція здійснюється поетапно: від підготовчих вправ до формування зв'язного мовлення.
- *Комплексність.* Робота поєднує логопедичні, психолого-педагогічні, моторні, сенсорні та когнітивні компоненти.
- *Індивідуальний підхід.* Кожна дитина має власний темп і шлях засвоєння мовлення, тому логопед складає індивідуальну програму розвитку.
- *Активна участь дитини.* Мовлення формується в діяльності, тому корекційний процес має бути інтерактивним, ігровим, емоційно забарвленим.
- *Взаємодія з батьками.* Батьки виступають активними учасниками процесу, закріплюють мовленнєві навички в домашньому середовищі [1, с. 19; 2, с. 33].

Основними напрямками корекційно-розвиткової роботи є процес розвитку та формування основних складових мовленнєвої системи у роботі з дітьми з порушеннями мовлення, а саме:

Розвиток артикуляційного апарату

Першочерговим завданням є нормалізація артикуляційної моторики. Для цього застосовуються вправи для губ, язика, піднебіння, щелепи; робота над диханням і голосом; формування правильної артикуляційної пози. Артикуляційна гімнастика поєднується з елементами масажу та дихальних вправ, що сприяє покращенню тону м'язів і координації рухів [4, с. 28].

Формування фонематичних процесів

Фонематичний слух — основа мовленнєвого розвитку та подальшого навчання грамоти. У процесі роботи логопед розвиває здатність дитини розрізняти звуки, визначати їх місце в слові, порівнювати пари слів, підбирати рими, здійснювати звуковий аналіз і синтез. Для цього використовуються ігри «Почуй і покажи звук», «Знайди риму», «Який звук пропав?» [3, с. 52].

Збагачення словника

Збагачення словника відбувається шляхом вивчення тематичних груп слів (іграшки, одяг, тварини, дії, ознаки тощо), узагальнення понять, розвитку навичок класифікації та систематизації. Застосовуються прийоми показу, ілюстрацій, моделювання, порівняння. Особлива увага приділяється активному словнику — дитина має не лише розуміти слова, а й уживати їх у мовленні [1, с. 26; 2, с. 48].

Формування граматичної будови мовлення

У дітей з ТПМ спостерігаються численні граматичні помилки. Логопед працює над утворенням форм роду, числа, відмінка, часу, узгодженням слів у реченні. Використовуються мовленнєві ігри: «Добери закінчення», «Зміни слово», «Продовжи речення». У процесі роботи формуються синтаксичні зв'язки, будова простих і складних речень [3, с. 60].

Розвиток зв'язного мовлення

Зв'язне мовлення — це найвищий рівень мовленнєвого розвитку. Корекційна робота спрямована на формування вміння будувати логічно послідовні висловлювання, описувати події, передавати причинно-наслідкові

зв'язки. Застосовуються прийоми складання розповідей за серіями сюжетних картинок, переказ коротких текстів, колективне створення історій [4, с. 74].

Сенсомоторний і когнітивний розвиток

Мовлення тісно пов'язане з руховою сферою. Тому логопед проводить вправи для розвитку дрібної моторики, координації, просторових уявлень. Використовуються пальчикові ігри, аплікації, малювання, нанизування предметів, ігри з дрібними об'єктами. Розвиваються увага, пам'ять, мислення — як основа для формування мовленнєвої діяльності [2, с. 67].

Соціально-комунікативний розвиток

У дітей із ТПМ часто обмежене коло спілкування. Логопед формує комунікативну компетентність: уміння звертатися, слухати, реагувати на співрозмовника. Проводяться сюжетно-рольові ігри, ситуації вибору, обговорення почуттів. Застосовуються елементи казкотерапії та ігрової драматизації [5, с. 85].

На етапах роботи с дітьми з порушеннями мовлення важливим є впровадження засобів корекційно-розвиткової роботи. До основних засобів належать:

- Логопедичні ігри та вправи (дидактичні, сюжетні, рухові).
- Візуальні опори — картки, схеми, малюнки, піктограми.
- Мультимедійні технології — інтерактивні презентації, електронні словники, логопедичні тренажери.
- Арттерапевтичні методи — музика, ритм, образотворчість.
- Сенсорні матеріали — пісочниці, тактильні килимки, фактурні об'єкти.
- Альтернативна комунікація — використання жестів, карток, символів, електронних пристроїв.

Використання різноманітних засобів сприяє підвищенню мотивації, активності та інтересу дітей до мовлення [5, с. 93].

Висновки та перспективи

Проблема тяжких порушень мовлення залишається актуальною в сучасній логопедії. Ефективність корекційно-розвиткової роботи з дітьми з мовленнєвими вадами визначається дотриманням принципів системності, індивідуалізації, комплексності та інтерактивності.

Результативність логопедичної допомоги забезпечується завдяки використанню поєднання традиційних і сучасних засобів — артикуляційних, фонематичних, лексико-граматичних, комунікативних і мультимедійних технологій.

Перспективними напрямками подальших досліджень є:

- розробка стандартизованих програм оцінювання мовленнєвого розвитку;
- упровадження цифрових логопедичних платформ;
- адаптація методик для інклюзивних класів;
- підготовка фахівців нового покоління, здатних працювати в команді мультидисциплінарного супроводу.

Список використаних джерел

- 1.Галущенко В.І. Стан проблеми організації взаємодії фахівців та сімей дітей з особливими освітніми потребами. *Журнал «Перспективи та інновації науки»* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал № 14 (32) 2023. С. 1111.
- 2.Галущенко В.І. Використання сучасних технологій та методик корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ТПМ з застосуванням міждисциплінарного підходу. *Журнал «Перспективи та інновації науки»* (Серія «Педагогіка»): журнал. 2025. № 3(49) 2025. С. 1972. С. 289-298.
- 3.Логодидактика: метод. рек. / Уклад.: Л.Котлова, Н. Хоменко, А. Іскрижицька. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2025. 25 с.
- 4.Логопедично-реабілітаційний супровід дітей із порушеннями психофізичного розвитку: монографія. Суми: ФОП Цьома С. П., 2021.288 с.
- 5.Тарасун В. І. Корекційна педагогіка: логопедія. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 268 с.

Галущенко В.І., Ткаченко І.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА УРОКАХ
ЧИТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З
ТПМ.

Постановка проблеми. Актуальність теми цієї статті полягає в тому, що в даний час гостро стоїть питання, яке стосується виховання та навчання молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.

За даними статистики спостерігається зростання кількості тих, хто навчається в класах дітей з тяжкими порушеннями мовлення за останні роки. Варто враховувати те, що діти з обмеженими можливостями здоров'я – це діти віком від 0 до 18 років, які мають тимчасові чи постійні порушення у фізичному чи психічному розвитку та потребують створення спеціальних умов отримання освіти. [1; 3; 5]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання корекції та розвитку лексичної складової мовлення у дітей з порушеннями мовлення знаходили вирішення в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених (І.Глущенко, В. Кондратенко, Н.Ільїна, О.Олефір, О. Ревуцька, В. Тищенко, Н.Чередніченко).

Важливим, на думку О. Олефір [3] у галузі корекційної дидактики щодо змісту та методів розвитку лексичних умінь та навичок майже є вирішення зазначеного питання у процесі організації та проведення уроків читання у рамках загального освітнього процесу. Організаційні та методичні аспекти спеціальної логопедичної допомоги дітям з тяжкими порушеннями мовлення на уроках читання в літературі представлені у дослідженнях Т. Алтухової, С. Бойко, О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, С. Іваненко, О. Красільнікова, Т.Лагун, О.Сафонова, Л. Токар, Н. Чередніченко. Набуває актуальності питання використання нових

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт